

Over kunst

Jheronimus Bosch

Waar woonde Jheronimus Bosch?

Noem enkele steden waar zijn schilderijen hangen

Hoe lang geleden overleed Jheronimus Bosch?

Waarom waren schilderijen toen belangrijk?

De Lakenmarkt van 's-Hertogenbosch, 1530

Bosch. Heremieten drieluik.

Welke duivelse verleidingen zie je op het linker- en midden paneel?

a. Linker paneel:

.....

b. Midden paneel:

.....

Op het rechterpaneel zie je de heilige Egidius. Zoek op internet naar de legende van Sint Egidius.

Welke elementen uit de legende zie je terug in op het rechterpaneel?

.....

Dit werk stelt drie belangrijke vroegchristelijke heiligen voor:

Antonius (links), Hiëronymus (midden) en Egidius. Wat deze heiligen met elkaar gemeen hebben is dat ze korte of lange tijd in complete afzondering geleefd hebben.

- Antonius was een van de eerste christenen die zich terugtrok in de woestijn.
- Hiëronymus leefde vanaf 386 in afzondering in Bethlehem.
- Egidius trok zich terug in Zuid-Frankrijk, waar hij met God gesproken zou hebben.

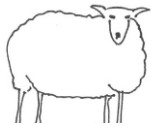

Bosch. De hooiwagen.

De buitenluiken van het werk *De Hooiwagen* tonen een man met een stok en een grote man op zijn rug. Vroeger meende men dat het om een landloper of marskramer ging. Het laatste onderzoek leert ons dat we deze man eerder als een pelgrim moeten zien, die symbool staat voor de gehele mensheid. Het leven van de mensen is als een pelgrimstocht: een lange reis met een heilig doel aan het einde. In de mand op zijn rug draagt de pelgrim zijn zonden. Op de binnenzijde van het paneel zien we het pad, of de levensweg, die loopt door op de drie panelen.

Welke van deze symbolen zie je wel/niet terug op de buitenzijde van *De Hooiwagen*?

Bescherming		verleiding	
gelovige		duivel	
gevaar		levensweg	

Bosch. Het lijden van Christus.

De volgende drie werken die je gaat bekijken, gaan allemaal over het lijden van Christus. Dit is een centraal thema in het werk van Jeroen.

Je kunt de werken bijna lezen zoals een stripverhaal. De bijbel beschrijft hoe Jezus er van wordt beschuldigd voor onrust te zorgen: hij laat zich 'de koning der Joden' noemen en ontkent niet dat hij de zoon van God is.

Hij wordt voor de Romeinse landvoogd Pilatus gebracht. Die laat hem geselen en toont hem dan aan het volk.

Als je goed kijkt zie je op het schilderij drie teksten staan. De teksten zijn in het Latijn. Het zijn een soort tekstwolkjes, zoals in een strip.

- Pilatus wijst en zegt: 'Ecce homo' (zie, de mens).
- Het volk roept 'Crucifige eum' (kruisig hem).
- De man links onder roept: Salva nos xp(ist)e rede(m)ptor (Verlos ons, Christus, Heiland!).

Bosch. Johannes op Patmos.

De details zijn met de klok mee afgebeeld. Zet de letters in de juiste volgorde.

1: 2: 3: 4: 5: 6: 7: 8:

- A. Er wordt een kroon van doorntaken op zijn hoofd gedrukt.
- B. De Joodse hogepriesters brengen Jezus voor de Romeinse landvoogd. Hij veroordeelt Jezus tot de dood.
- C. In een olijfboomgaard bidt Jezus tot God. Hij vraagt om steun in het lijden.
- D. De vogel pikt in zijn eigen borst en voedt zijn jongen met zijn eigen bloed. Net als Jezus bloedde voor de zonden van de mensheid.
- E. Jezus wordt in zijn graf gelegd. Drie dagen later zou hij opstaan uit de dood.
- F. Als Jezus sterft verduistert de lucht boven Jeruzalem.
- G. Jezus moet zijn eigen kruis de berg opdragen. Hij bezwijkt onder het gewicht.

H. Judas verraadt Jezus met een kus. Dat is het afgesproken teken waardoor de soldaten weten wie ze gevangen moeten nemen.

Bosch. De kruisiging van Christus.

Hier zie je hoe Jezus zijn kruis draagt richting het galgenveld op de berg Golgotha, de plek waar hij gekruisigd zal worden.

a. Uit welke beeldelementen blijkt het lijden van Christus?

.....
.....
.....

b. Onderaan ligt een bot, waarnaar zou dat verwijzen?

.....
.....
.....

c. Jeroen toont ons onderaan het schilderij de voorbereidingen van de kruisiging van twee misdadigers die naast Jezus zullen worden gekruisigd. De Bijbel vertelt hoe Jezus tot de goede misdadiger spreekt: "Voorwaar zeg ik u, heden nog zult gij met mij zijn in het paradijs."

Welke moordenaar is 'de goede misdadiger'? Waar kun je dat aan zien?

.....
.....
.....

Bosch. Visioenen uit het hiernamaals.

De panelen stellen voor: het Aardse Paradijs, de opstijging naar het hemels paradijs, de val der verdoemden en de hel.

Het idee van het bestaan van een aard paradijs en een hemels paradijs was in Bosch' tijd heel normaal.

- Hoe wordt het aards paradijs voorgesteld?
- Van het hemels paradijs is alleen de ingang afgebeeld. Hoe worden mensen naar de hemel gebracht?
- Door wie worden zondaars op het hellevaart-paneel begeleid? (of in de afgrond geduwd?)
- De hel. Welke gemoedsstemming drukt de man onderaan uit?

Wie is Rembrandt van Rijn?

Rembrandt van Rijn werd op 15 juli 1606 in Leiden geboren. Hij had wel acht broers en zussen. Toen Rembrandt klein was, was hij altijd aan het tekenen. Mensen raakte niet over Rembrandt uitgepraat, ze vonden dat hij mooie tekeningen maakte. Toen Rembrandt dertien jaar oud was gingen zijn ouders op zoek naar een goede leraar. Zo kwamen ze bij de schilder Jacob van Swanenburgh terecht. Rembrandt vroeg hem de oren van het hoofd. Na drie jaar kon Jacob Rembrandt niets meer leren en werd het tijd om een andere leraar te zoeken.

Succesvol portretschilder

Voor een portret ging je vroeger naar een schilder toe. Zo kwamen mensen ook bij Rembrandt terecht. Het was al snel bekend dat zijn portretten levensecht waren. Rembrandt wilde graag laten zien hoe mensen zich voelden. Het was alsof ze ieder moment met je konden gaan praten. Rembrandt kreeg het steeds drukker.

Op een ochtend kwam er een jonge vrouw, Saskia, zijn atelier binnen lopen. Rembrandt vergat alles om zich heen en werd op slag verliefd. Met haar wilde hij trouwen. Rembrandt was trots op

Saskia

zijn mooie vrouw. Hij wilde niets liever dan Saskia tekenen en schilderen. Hij was zo gelukkig met haar, dat hij haar als Flora schilderde. Flora is de Romeinse godin van de lente en de bloemen.

Het gezin van Rembrandt

Terwijl Rembrandt druk bezig was met het schilderij 'de Nachtwacht', werd zijn zoon Titus geboren. Maar met Saskia ging het niet goed. Ze was vaak moe en ziek. Negen maanden na de geboorte van Titus ging ze dood. Nu moest Rembrandt alleen voor Titus zorgen. Rembrandt wilde zijn zoon schilderen en tekenen leren, maar Titus had geen talent. Hij kon echter wel goed handelen in kunst, en dat kwam Rembrandt goed uit. Zo verdiende hij veel geld met zijn schilderijen. Later huwde hij Hendrickje Stoffels. Zij was twintig jaar jonger dan hij. Ze kregen samen een dochter.

Hendrickje

Geldproblemen

Rembrandt kon niet zo goed met geld omgaan. Hij gaf het altijd meteen uit. Hij had een mooi groot huis, maar dit moest hij laten verkopen omdat hij zich in de schulden had gestoken. Hij kocht veel kunst en mooie dingen en gaf meer geld uit dan hij verdiende.

Vlak voor Rembrandts dood was het stil in zijn huis. Rembrandt schilderde alleen wat hij zelf goed vond. Hij verkocht bijna niets meer en leerlingen had hij in jaren niet gehad. Rembrandt en zijn dochter Cornelia hadden bijna geen geld om eten te kopen. In het huis stonden alleen wat eenvoudige spullen. Maar Rembrandt had wel drie kamers nodig om al zijn mooie kunstvoorwerpen in op te bergen. Rembrandt werd niet vergeten, zijn werk was door heel Europa bekend. Op 4 oktober 1669 stierf Rembrandt. Hij werd 63 jaar.

Zijn bekendste werk

De nachtwacht

Plaats: Rijksmuseum, Amsterdam. Omschrijving: Het schilderij is 363 x 437 cm groot. Het is geschilderd met olieverf op doek. Rembrandt heeft er vier jaar over gedaan om het schilderij klaar te maken. Wat dit schilderij uniek maakt is dat er gewerkt werd met licht en donker. Het werd gemaakt voor het schuttersgilde van Amsterdam. De mensen die op het doek staan moesten hiervoor betalen. En hoe meer ze hadden betaald hoe mooier ze op het doek kwamen. Alles wat in het licht stond was extra belangrijk.

De Nachtwacht, detail.

Schetsen van Rembrandt. Welke Bijbelverhalen herken je?

Schilderijen van Rembrandt. Welke Bijbelverhalen herken je?

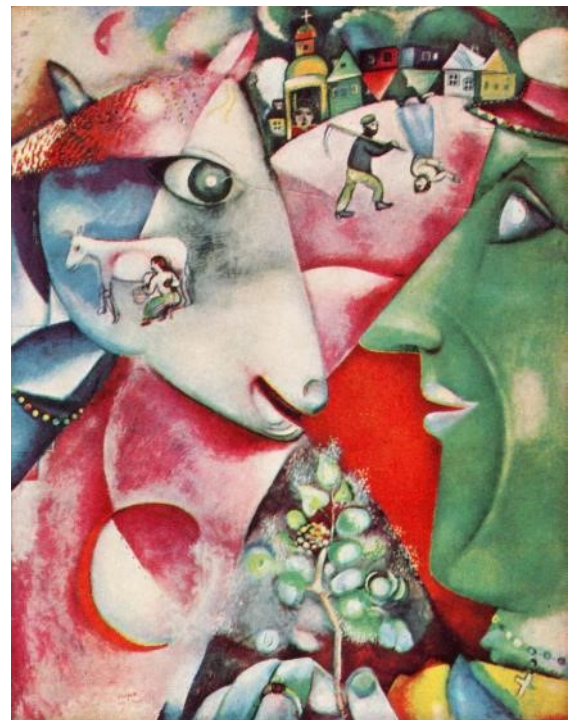

Chagall

Marc Chagall werd geboren in het stadje Vitebsk in Wit-Rusland op 07-07-1887. Die drie zevens spraken tot Chagalls verbeelding. Hij groeide op in een zeer vroom Joods milieu als oudste van een groot gezin. Vader sjouwde met vismanden van de kade naar de vishandel. Moeder probeerde wat bij te verdienen met een kruidenierswinkeltje in de voorkamer van het huis. De geborgenheid (dat is: de liefde, de warmte, de vreugde van het feestvieren) die hij in zijn jeugd ervoer, zal zijn hele bestaan schragen en is steeds in zijn werk terug te vinden.

Vitebsk was evenwel een stadje waar Chagall zich alleen maar kon vervelen. Ook Rusland kon hem niet genoeg bieden. Hij trok in 1910 naar Parijs en schilderde daar als een bezetene. In 1911 maakt hij het bekende werk 'Ik en het dorp', waarmee hij zich onderscheid van andere kunstenaars. De droom, het visioen en het absurde zou voor zijn werk belangrijk blijven. In 1914 keerde hij terug naar Vitebsk, waar hij met zijn jeugdvriendin Bella trouwde. Na de Eerste Wereldoorlog en enkele jaren communisme wist Chagall zeker dat hij dit deel van Europa voorgoed zou verlaten.

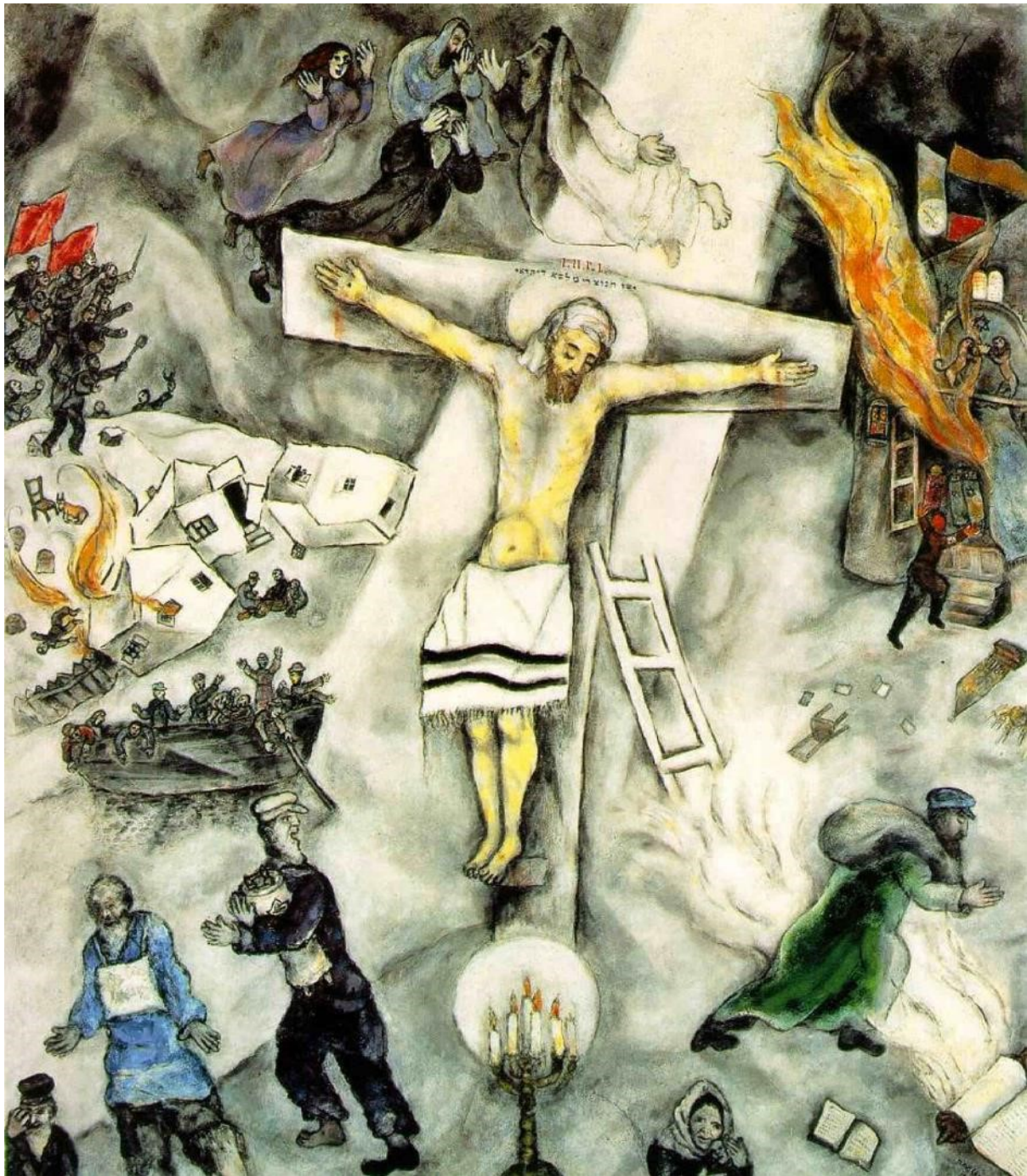

Ik en het dorp

Samen met vrouw en dochttertje trok hij via Berlijn opnieuw naar Parijs.

Frankrijk werd zijn tweede vaderland, dat hij alleen verliet toen hij in de Tweede Wereldoorlog naar Amerika moest uitwijken. Hier overleed zijn vrouw plotseling in 1944. Na de oorlog keerde hij terug naar Frankrijk. De Franse staat bouwde in Nice een museum dat geheel is gewijd aan Chagall. Niet ver hier vandaan stierf hij in zijn woonplaats Saint-Paul-de-Vence in 1985.

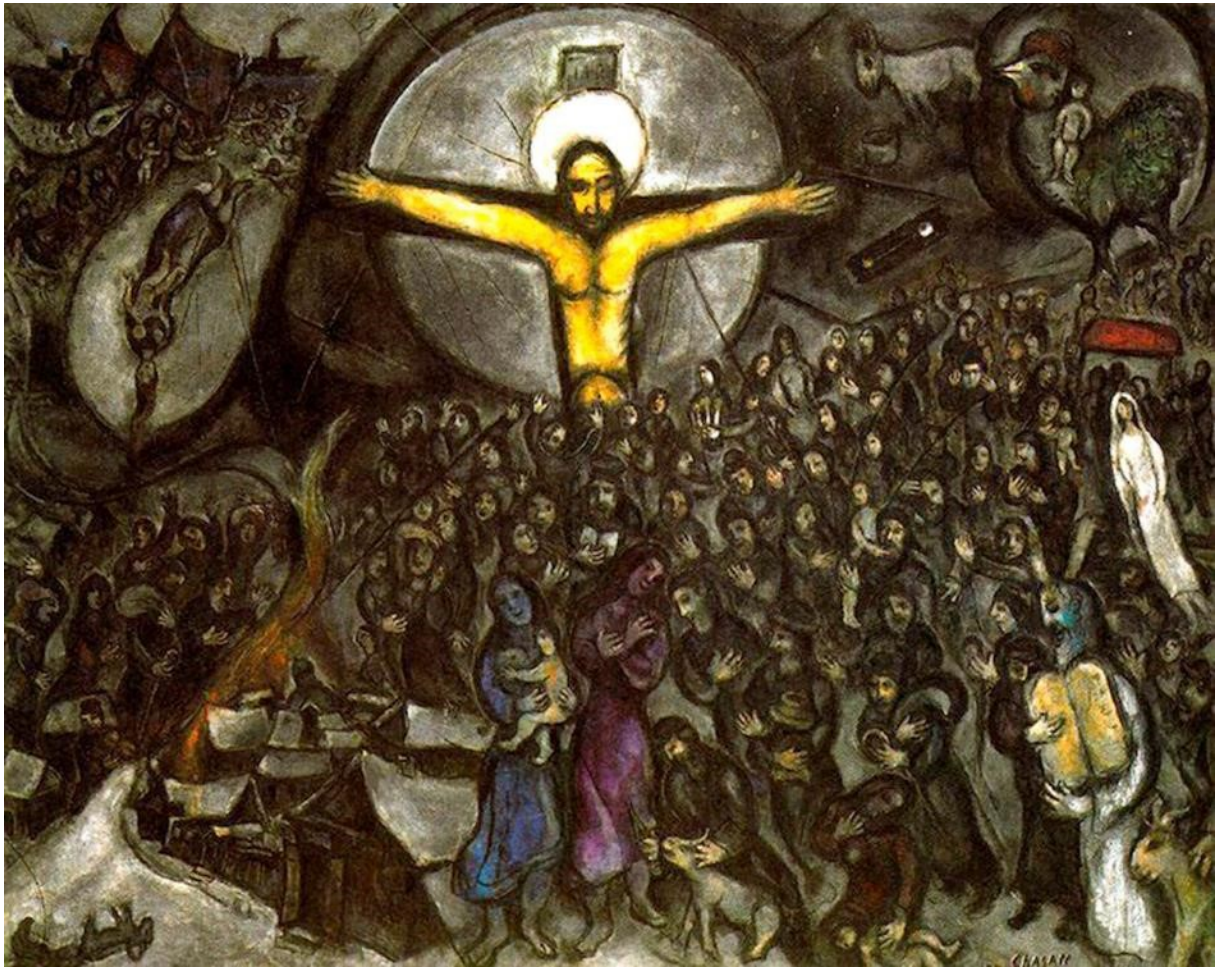
De witte kruisiging.

Door een reis naar Polen in 1935 zag Chagall dat de politieke realiteit gevaarlijk was. Zijn kennismaking met het getto van Warschau raakte hem diep. Hij was erbij toen zijn vriend Dubnov op straat werd uitgescholden voor 'smerige jood'. Antisemitisme en pogroms waren aan de orde van de dag.

In dit werk 'de witte kruisiging' reageert Chagall op deze dingen. Kun je vertellen wat je ziet?

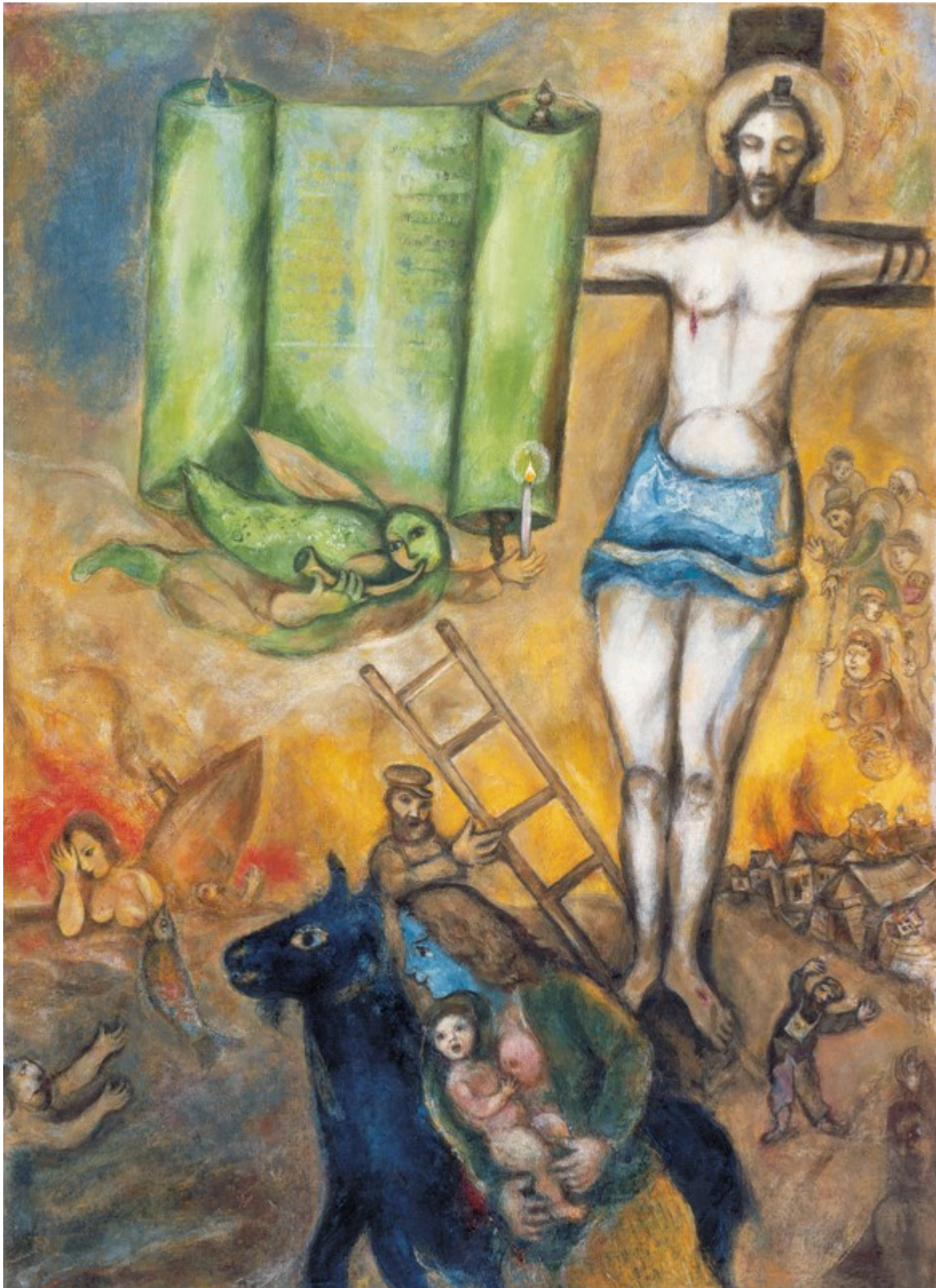
De exodus

De titel verwijst naar de uittocht van de Israëlieten uit Egypte. Nadat men de Rode Zee op wonderbaarlijke wijze overgestoken was, ontving Mozes de Tien Geboden. In het schilderij houdt hij de Stenen Tafels in zijn armen. Achter hem dringt een onoverzienbare mensenschare over het gehele doek. Het is het volk Israël, dat zijn land binnentrekt, zoals het in de Bijbel verteld wordt. In Chagalls ogen was er een moderne parallel hiervoor tijdens de Tweede Wereldoorlog tot aan de stichting van de staat Israël in 1948. (Uit: I. F. Walther, R. Metzger, *Marc Chagall 1887-1985 Schilderkunst als poëzie.*, 81-83).

Welke dingen merk je nog op?

De gele kruisiging

“De gele kruisiging” (1942). De ladder komt op vele schilderijen voor. Uit welk bijbels verhaal komt die? Wat zou die betekenen? Hoe wordt Jezus afgebeeld? Wat valt je nog op?

De vallende engel

Niet minder dan 25 jaar heeft Chagall gedaan om dit werk af te krijgen. Hij begon eraan in 1922, met de herinnering aan de revolutie nog vers in het geheugen. Het doek moest toen, met alleen de gedaante van de jood en de engel, de oudtestamentische rechtvaardiging van het kwade in de wereld voorstellen. Hij begon steeds meer beelden uit zijn herinneringen aan de kleine wereld in Rusland toe te voegen. Toen ten slotte het schilderij werd voltooid, had hij zelfs het christelijke motief van de Madonna en de gekruisigde erin gebracht. In dit schilderij vatten elementen uit de joodse droom, Chagalls levensgeschiedenis en het christelijke verlossingsmotief zijn visie samen.

(Uit: I. F. Walther, R. Metzger, *Marc Chagall 1887-1985 Schilderkunst als poëzie*, 73-74).

Mozes bij de brandende braamstruik

Dit werk moet je, zoals het Hebreeuwse schrift, van rechts naar link lezen.
Wat lees je?

De Jacobs ladder

Dit doek bestaat uit een linker- en rechterdeel. Wat zie je op beide delen?

Mozes, 'ontvangst van de tafelen der wet'

Dit schilderij heet , 'Het ontvangen van de tafelen der wet'. Kijk aandachtig. Wat merk je op?

Chagall en de bijbel: herken je volgende Bijbelverhalen?

